Marija Šercer

ZAGREBAČKE CEHOVSKE TABLICE

Posebni otisak iz zbornika »Iz starog i novog Zagreba IV«
Muzej grada Zagreba 1968

164	6	odozdo	Aloyjs	Aloys
170	9	odozdo	Schuster	Schuhmacher
170	6	odozdo	Knopfmacher	Schnurmacher
170	1	odozdo	Entstelungszeit	Entstehungszeit

Zgb, 24. III 1969.

Mojoj dragoj Mari
Moja

Marija Šercer

ZAGREBAČKE CEHOVSKE TABLICE

Cehovska tablica je uz cehovsku škrinju, pečat i zastavu jedan od najvažnijih predmeta cehovske organizacije. Ona je prenosivi znak vlasti, vrsta cehovskog grba, isprave. Tablica je zapravo legitimacija onoga koji je nosi. Njome dokazuje pripadanje odgovarajućem cehu, kao i to da je poruku ili poziv poslao starješina ceha. Cehovska je tablica prema tome, bila znak ne samo cehmeštra nego i cijeloga ceha, a služila je za povezivanje članstva. Dok je cehovska zastava predstavljala ceh prema općinstvu, na procesijama, svečanostima, u crkvama pokraj cehovskih oltara, dotle je tablica bila interni cehovski znak.[1]

Odašiljanje poruke uz neki popratni znak raspoznavanja bilo je često u vrijeme kada je veoma malo ljudi znalo čitati i pisati. Glasnici su, donoseći usmene obavijesti, bili dužni legitimirati se, pokazujući službeni znak pošiljaoca, npr. kraljevski prsten, sudački pečat i slično. U slučaju velike ratne opasnosti bio je poznat običaj nošenje krvavog mača.[2] Na cehovskim tablicama su radi lakšeg prepoznavanja prikazivali obrtnike određene struke pri poslu, predmete proizvodnje i oruđa za rad. U 18. i 19. stoljeću, kada je sve više pismenih ljudi, stavljaju se na tablicu puni ili skraćeni nazivi ceha, a ponekad i ime cehmeštra i ostalih cehovskih starješina.[3]

Cehovske tablice su se razvile iz cehovskog štita (grba).[4] Kako je štit s određenim insignijama znak povlaštenog položaja neke osobe, grada ili županije, razumljivo je da su i cehovi kao privilegirane korporacije imale takav znak. To dokazuju i oblici tablica koje su većim dijelom rađene u obliku grbovnog štita. U prilog takvu porijeklu govori i njemački naziv Zunftschild i Zunftwappen.

Zanimljivo je da se pozivanje tablicom uvriježeno u nas ne pojavljuje na njemačkom jezičnom području gdje su cehovski običaji bili veoma razvijeni. U njemačkoj literaturi se taj običaj samo izuzetno spominje.[5] Među brojnim cehovskim znakovima što su ih upotrebljavali njemački cehovi najsličniji su našoj tablici, ako baš ne po obliku, a ono po namjeni, »Ordonnanzstab«, šuplja palica za slanje poruka, i »Botenschild«, medalja s insignijama ceha koja se pričvršćivala na odjeću glasnika.[6]

U mađarskoj literaturi o cehovima posvećena su dva samostalna rada cehovskim tablicama.[7] Publicirana građa i brojne tablice sačuvane u muzejima Mađarske dokazuju da je tamo pozivanje tablicom bilo uobičajeno.

[1] Nagybákai Péter, Veszprémi és Veszprém megyei céhbehivótáblák, A Veszprém megyei múzeumok közleményel, Veszprém, 1964, br. 2, str. 341.
[2] Isto, str. 341, Nagybákai upozorava u bilješci da je Vajkai Aurél (A Bakony néprajza, Budapest, 1959, str. 66) prvi ukazao na zajedničko, na srednjovjekovnim pravnim običajima temeljeno porijeklo upotrebe cehovskih tablica i sudskih pozivnih znakova.
[3] Tablica ceha užara iz 1776. g. Nacionalni muzej, Budimpešta, inv. br. 1913/56.
[4] Nagybákai Péter, n. d., str. 343.
[5] Isto, str. 342, Nagybákai se poziva u bilješci na Isenberg Heinricha, Altes Brauchtum im Handwerk. Das Gesellenwandern und was damit zusammenhing, Münster i. W, 1934, str. 64.
[6] Gröber Karl, Alte deutsche Zunftherrlichkeit, München, 1936, slike br. 47 i 53.
[7] Nagybákai, n. d. i Nyiresi-tichy Kálmán, A rozsnyói városi múzeum céhtáblái, separat, Uj magyar Múzeum, sv. III, I(V), Kassa, 1943.

Može se, dapače, pretpostaviti da je povezanost Hrvatske i Mađarske istim jurisdikcionim propisima, miješanje obrtnika, preuzimanje i izmjenjivanje cehovskih pravila dovelo do toga da se u Mađarskoj udomaćeni običaj proširio kod nas. Tako su zagrebački zlatari preuzeli godine 1519. pravila budimskih zlatara[8] Zagrebački ostrugari, bravari, kovači i cestari (mačari) preuzeli su 1510. pravila križevačkih obrtnika iste struke. Ova pravila preuzimaju 1689. bravari Szombathelyja. Varaždinski krznari predaju 1613. svoja pravila krznarima Sárvára. Osječki bačvari preuzimaju 1720. pravila bačvara iz Pečuha, a gumbari Petrovaradina preuzimaju pravila pečujskih gumbara godine 1743.[9]

Nagybákai Péter u članku o cehovskim tablicama Veszpréma i veszprémskog kotara iznosi mnoštvo zanimljivih podataka o cehovskim tablicama u Mađarskoj. Prvi podaci o upotrebi tablice nalaze se u njemački pisanim cehovskim pravilima 15. stoljeća u Nagyszebenu. U 16. i 17. stoljeću većina cehovskih pravila imaju zaseban član koji govori o pozivanju pomoću tablice. Tablicu je prenosio »mladi cehmeštar«, najmlađi član ceha. Nazivali su ga još szolgáló mester (majstor koji služi, cehovski sluga), behivó ili bejáró mester (majstor koji poziva ili pristupa). Tablicu su predavali jedan drugome i sami majstori služeći se svojim šegrtima. Ponekad se umjesto tablice nosio drugi znak: ključ cehovske ladice ili pribor karakterističan za rad ceha. Cehovske tablice je odašiljao cehmeštar pozivajući majstore na cehovske skupštine, procesije, sprovode i druge sastanke. Tablica je mogla »hodati« i na zahtjev nekog majstora, ali samo uz naplatu određene takse. Običaj nošenja tablice održao se u Mađarskoj i poslije ukidanja cehova 1872. Zadruga čuturaša i duhandžija u Veszprému dala je načiniti novu tablicu godine 1884, dok su se kožari u Debrecenu služili tablicom još 1938.[10]

Tablica se u njemačkim izvorima naziva Tafel, češće Zeichen, što odgovara latinskom insigne ili signum[11] Mađarski naziv za tablicu je jel (znak) ili künjáró jel (znak kojim se vani obilazi). Česti su još nazivi hirdetö tábla (tablica kojom se obavještava), behivó tábla (tablica kojom se poziva), járó tábla (tablica koja hoda) i bemondó tábla (tablica kojom se kazuje). Ovi nazivi govore o funkciji tablice, o načinu kako se tablica prenosi i kako se poruka kazuje.

Kod nas se u zapisnicima zagrebačkih cehova javljaju podaci o pozivanju tablicom tek u 18. stoljeću. Tablicu odašilje cehmeštar radi poziva na cehovske skupštine, službe božje, procesije i sprovode. Tko je prenosio tablicu, nije bilo moguće tačno ustanoviti. Možda su tu dužnost obavljali »mladi cehmeštar« ili cehovske sluge koji su kao najmlađi majstori imali najneugodnija zaduženja. »Mladi cehmeštar« je imao prijavljivati majstore koji su nešto skrivili, određivati one koji će nositi lijes na sprovodu ili čuvati bolesnike. »Nitko nije ovu službu rado vršio, jer je kao zamjenik cehmeštra imao

[8] Dr Ivan Bach, Zagrebački zlatari u XVI stoljeću, str. 3 (rukopis).
[9] Dr Szádeczky Lajos, Iparfejlödés és a czéhek története Magyarországon, Budapest, 1913, str. 322, 319, 294, 296.
[10] Nagybákai Péter, n. d., str. 343, 342.
[11] Isto, str. 341.

samo posla i odgovornosti, a bez ikakovih prihoda.«[12] Majstori su se od te službe radije otkupljivali novčanom pristojbom. Cehovski sluge su obavljali poslove u crkvi, na procesijama, sprovodima i prilikom cehovskih sastanaka.[13] Najvjerojatnije je da su majstori sami odašiljali tablicu jedan drugome po određenom redu. To dokazuje i bilješka u Zapisniku ceha zagrebačkih krojača kojom se godine 1799. određuje novčana kazna ako »vu Nassemu Tablicze Falinga bisse pripetila«. Iste godine moli majstor Ćiril Milošević da mu se tablica šalje, a »akobi po Nyem Tablicza Zmessalasze on odluchene kastige podmechesse«.[14]

Tablica nije samo običan predmet s određenom namjenom. Ona predstavlja vrata ceha, omogućuje pristup u ceh. Kada se neki majstor pokazao nedostojnim, »nyemu Tablicza czeha zapirasse«.[15] To znači da mu se tablica s obavijestima nije slala. Dešavalo se to onda kad se majstor nije pokoravao pravilima ceha,[16] kada nije dolazio »za tabliczom vu czeh«,[17] kada nije izvršavao obaveze prema crkvi[18] i kada nije isplatio dugove cehu.[19] Tablica se »zapira« majstorima koji se na javnim mjestima svađaju, jedan drugog ogovaraju[20] i koji se na cehovskim sastancima nedolično ponašaju.[21] Tako je jednom kaptolskom gumbarskom majstoru tablica četiri godine bila uskraćena radi »nepokornosti y duga«.[22] Kada se majstor popravio, tablica se »odpirala«[23] i on je ponovo dobivao pravo pristupa na cehovske sastanke. Na taj je način cehovska tablica obilježavala dostojne i nedostojne majstore, a prema redoslijedu odašiljanja označavala je rang i imovno stanje majstora. Ako je netko zbog određenog razloga želio da se sastanu cehovski majstori, morao je platiti taksu za saziv ceha. Svaki djetić koji je »szebe za Maisztora vzeti proszil«[24] morao je platiti »za tablicu« da bi mu starješine ceha dodijelile »majsterštuk«. Novi majstori su morali plaćati za zastavu, ladicu, svijeće, stolac i za tablicu kojom su majstori pozivani na »zpravische«. Tu pristojbu su još godine 1875 plaćali opančari[25] U nekim cehovskim zapisnicima ta pristojba se sve rjeđe susreće. U zapisniku ceha kaptolskih krojača među majstorskim taksama umjesto stavke »za tablicu« stoji »za komišara«.[26] Znači da

[12] Dr Rudolf Horvat, Kako su nekada živjeli hrvatski obrtnici, Zagreb, 1929, str. 17, 21, 59, 76.
[13] Isto, str. 49.
[14] Zapisnik ceha gričkih (gornjogradskih) krojača, br. 345, str. 24, Historijski arhiv grada Zagreba (u daljem tekstu HAGZ).
[15] Zapisnik ceha gričkih krojača, br. 345, str. 47, HAGZ.
[16] Zapisnik gričkog gumbarskog ceha, br. 350, bilješka od 12. marta 1795. Ivanu Ferketicsu se tablica »zapira« jer »niti vu czeh dohaiati, niti czehovszkim naredbam pokoren biti hoche . . .« Zapisnik gričkog krojačkog ceha, br. 345, str. 24, slično kao ranije, str. 47, majstoru Forkelu se tablica »zapira« jer drži djetiće za ženska i djetiće za muška odijela, HAGZ.
[17] Zapisnik kaptolskog gumbarskog ceha, br. 351, bilješka od godine 1828. HAGZ.
[18] Zapisnik gričkog gumbarskog ceha, br. 350, bilješka od 17. februara 1800. o kažnjavanju onih koji u crkvu na pobožnost ne bi dolazili. Zapisnik gričkog krojačkog ceha, br. 345, sličan zapis na zadnjoj nepaginiranoj strani od 22. juna 1803, HAGZ.
[19] Zapisnik gričkog gumbarskog ceha, br. 350, bilješka od 5. juna 1844. Francu Skoberni jer »dusne 25 f. 24 kr. szrebra y 3 voizka josche platil nije . . . shild nyemu prepovedan bu«, HAGZ.
[20] Zapisnik kaptolskog gumbarskog ceha, br. 351, bilješka od 23. januara 1837, kojom svako »ogovarjanye, ospotanye jednoga Majztora proti drugomu . . . kastiguvalsze bude . . . oni, koji ovoj kastigi podlagalisze nebudu vezda za onda Tabliczu zapertu doszudijenu imaju«, HAGZ.
[21] Zapisnik gričkog gumbarskog ceha, br. 350, bilješka od 24. maja 1837, HAGZ.
[22] Zapisnik kaptolskog gumbarskog ceha, br. 351, bilješka od 25. januara 1834, HAGZ.
[23] Zapisnik gričkog krojačkog ceha, br. 345, str. 29, majstoru Momajzlu »tablicza zevszem szega sze odpira«, HGZ.
[24] Zapisnik gričkog gumbarskog ceha, br. 350, bilješka od 19. oktobra 1822, HAGZ.
[25] Knjiga Dohodka Cehovskoga Za Leto 1855, HAGZ.
[26] Zapisnik ceha kaptolskih krojača (»Protocol od godine Novenbera 1859«), HAGZ.

se običaj pozivanja tablicom sve više gubio. Da se kod nekih cehova taj običaj održao čak u naše stoljeće, dokazuje tekst ceduljice sačuvane u tablici mlinarskog ceha: »Ovime se najuljudnije pozivlju svi gos. Mlinari na tjelovsku procesiju u četvrtak t. j. 11. Lipnja 1903 na 1/2 9 sati do podne u Zagreb. Sastanak Zrinski trg. Sa štovanjem u Mlinovih 10/6 903. Josip Gospodarić.«

U kajkavskim pisanim cehovskim zapisnicima samo se jednom javlja njemački naziv za tablicu, »schild«.[27] U zapisniku mlinarskog ceha spominje se od 1835. do 1860. u nekoliko navrata »Shild Detichki« i »schild na Herbergu«. Prema zabilježenim troškovima u spomenutom zapisniku i sačuvanim računima o popravku »schilda«[28] može se zaključiti da se ne radi o cehovskoj tablici, već o cimeru koji je visio na prenoćištu mlinarskih djetića. Dr Rudolf Horvat spominje cehovski »šilt« na kojem »bijaše reljef onoga sveca, kojega je dotični ceh uzeo za svojega zaštitnika (patrona). Jednako je na šiltu izbočen znak onoga obrta, kojemu pripadaju članovi dotičnog ceha . . . Kad je ceh držao svoju godišnju skupštinu ili cehovski redoviti tromjesečni sastanak, onda bi cehovski šilt objesili na tram (gredu) povrh stola tako, da je visio nad ladicom.«[29] Prema ovom opisu očigledno je da ovaj »šilt« nije identičan s cehovskom tablicom.

Tablice su malog formata. Nijedna od sačuvanih zagrebačkih tablica ne prelazi visinu od 200 mm. Na njima se ne javlja lik zaštitnika ceha. One su interni službeni znak, pa se prema tome na prednjoj strani nalaze znakovi obrta, a na poleđini je najčešće grb kuće Habsburg s monogramom vladara. Tablice su se nosile obješene na ruci ili, kako kaže zapis na tablici Velikog kaptolskog ceha, »o persih«.[30] Tablice koje se nisu mogle otvarati služile su za prenošenje usmenih poruka, ali su se i na njih pričvršćivale pismene obavijesti, što se vidi po oštećenjima od čavala na tablici Velikog kaptolskog ceha i ceha krojača iz 1785. Tablice u obliku kutije ili knjige služile su za zaklanjanje pismenih poruka od nepogoda i kiša i omogućavale da obavijest stigne u čitljivom stanju do svakoga majstora.

Prije nego što se detaljno pozabavimo sačuvanim zagrebačkim cehovskim tablicama, potrebno je navesti da se Zagreb do godine 1850. dijelio na tri jurisdikciona područja: kaptolsko, biskupsko i područje slobodnog i kraljevskog grada na brdu Griču (današnji Gornji grad). Prvo su se počeli razvijati cehovi na području slobodnog i kraljevskog grada. Već su u 15. stoljeću osnovali cehove krojači, postolari, krznari, uzdari, remenari i sedlari. U 16. stoljeću osnovan je ceh zlatara i tzv. Veliki ceh s obrtima bravara, kovača, ostrugara i mačara, kojemu su se u 17. i 18. stoljeću pridružili zlatari, kolari, pećari, lončari, oružari i bačvari. U 17. i 18. stoljeću osnivaju još cehove

[27] Vidi bilješku pod br. 19.

[28] Zapisnik gričkog mlinarskog ceha, br. 355, 20. septembra 1835: »shild detichki«, 1. jula 1838: »za popravlenye shilda«, 1. jula 1860: »za schild na Herbergu«. Fascikl XLI: računi od 6. jula 1851, 3. jula 1854, 31. jula 1868, HAGZ.

[29] Dr Rudolf Horvat, n. d., str. 24, 25.

[30] Dr Ivan Bach, Tablica zagrebačkog kaptolskog Velikog ceha iz kraja XVII stoljeća, Bulletin Instituta za likovne umjetnosti JAZU, God. IV (1956), br. 8, str. 20.

gumbari, čizmari, zidari, mesari, tkalci,[31] brijači i vlasuljari.[32] U zaseban ceh udruženi su stolari, tokari, orguljari i staklari. U 19. stoljeću osnivaju se cehovi stolara, mlinara, klobučara, pekara, trgovaca, kamenorezaca, krovopokrivača i tesara[33]. Obrtnici kaptolskog i biskupskog područja udruživali su se u zajedničke cehove. Prvi cehovi na ovim područjima osnivaju se u 17. stoljeću. To su udruženja postolara, čizmara, krojača i gumbara. U Veliki ceh bili su udruženi krznari, sedlari, remenari, kopljari, mačari, bravari, kovači i zlatari. Tokom 18. stoljeća pristupaju im još kolari i bačvari. U 19. stoljeću osnivaju cehove stolari i opančari.[34] Prema ekonomskim prilikama i konjunkturi robe neki obrti su jedno vrijeme imali zasebne cehove, na primjer zlatari i bačvari na Griču. Propadanjem obrta i smanjenjem broja majstora bili su prisiljeni da se pridruže drugim obrtnicima.

Od spomenutih brojnih zagrebačkih cehova sačuvano je veoma malo cehovskih relikvija. Nekoliko cehovskih škrinja, zastava, vrčeva, »meisterstücka« i deset cehovskih tablica. U Muzeju grada Zagreba (u daljem tekstu MGZ) čuva se šest tablica: tablica Velikog kaptolskog ceha, tri tablice krojačkog ceha i tablice mlinara i opančara. U Povijesnom muzeju Hrvatske (u daljem tekstu PMH) nalaze se četiri tablice: dvije tablice gumbara, tablica klobučara i tablica krojačke zadruge. Tablice ćemo razmotriti grupirane prema obrtima u kronološkom redoslijedu.

Najstarija među njima je tablica Velikog kaptolskog ceha (MGZ, inv. br. 1342, sl. br. 1, 1a). Obradio ju je veoma iscrpno dr Ivan Bach.[35] Tablica je načinjena od mjedi u obliku baroknog štita s reljefnim prikazima s prednje i stražnje strane. Zaobljeni uglovi izvijeni su poput kljuna, dok je sredina tablice sužena. S gornje strane tablica završava valovitim nastavkom, dok je s donje strane valoviti završetak nešto manji. Na rubovima gornjih izvijenih uglova pričvršćena su dva koluta s dvostruko pletenim lancem za nošenje. Na prednjoj strani tablice, uz gornji i donji rub, pruža se ukras akantusovog lišća koji se uz suženi, srednji dio tablice nastavlja u girlandu s voćem. Gornji valoviti nastavak ispunjavao je bradati maskaron ispod kojeg se nalazi godina 1632. Na donjem se završetku zbog oštećenosti ne razabire ukrasni motiv. Centralna površina tablice podijeljena je gore tanjim, dolje debljim stupom na četiri nadsvedena polja u kojima su likovi obrtnika s proizvodima i priborom za rad. U gornjim poljima slijeva nadesno nalaze se sedlar i krznar, a dolje remenar i kopljar. Na poleđini, uz rub, nalaze se isti ukrasi kao s prednje strane. Ispod brade maskarona vidi se godina 1665. Unutar ruba nalaze se četiri polja. Gornja polja razdvaja po sredini nakovanj iza kojeg se nalazi stup s kratkim lukovima. U lijevom polju nalazi se sv. Eligije, zaštitnik zlatara. U desnom polju je bravar. Donja polja su razdvojena stupom i nadsvedena lukovima. S lijeve strane je mačar, a s desne kovač. I ovi likovi se nalaze u poslu, drže u ruci alat, a okruženi su svojim proizvodima. Na gornjem uskom rubu tablice ugraviran je teško čitljiv tekst koji je pročitan ovako:

[31] Dr Rudolf Horvat, Prošlost grada Zagreba, Zagreb, 1942, str. 418, 438, 420.
[32] Szádeczky,n. d., II, str. 323.
[33] Protocolum Privilegiorum Cehalium, Muzej grada Zagreba (u daljem tekstu MGZ) sadrži prijepise privilegija i onih cehova koji su osnovani u ranijim stoljećima, ali su u prvoj polovini 19. stoljeća dobili ponovo potvrdu svojih povlastica.
[34] Dr Rudolf Horvat, Spomenica na kaptolske obrtne cehove u Zagrebu, Zagreb, 1936, str. 133, 85.
[35] Dr Ivan Bach, n. d., str. 19—23.

/V/CH/I/N/IL/ /VCHINITI DAL/ CHEH MESTER
/REMENA/R AN. MLINARICH
/ZA NOSITI/ O PERSIH OVA TABLICZA
VCHINIENA ZVOLIVM VSZ/EH/
/PO/ST/E/N/E/H CHEH MESTER /SEDLA/R
I OSZTALEH MESTROV
/SP/O/LJAR/ SZEBERNAR..... CHEZTAR
/KER/ZNA/R/ PLEMENITOGA CHEHA /K/A/I/TI
NA KAPTOLOMV
/?/VICH KERZNAR STA. HORVAT SZEBRNA/R/

Tablica je veoma oštećena. Gornji i donji završetak tablice je zgnječen, a rubovi razdvojeni. Prednja strana je izlizana i na nekoliko mjesta probušena čavlima. Tablica je visoka 155 mm, široka 120 mm, a debela 20 mm.

Godina 1632. na prednjoj stranici tablice označuje godinu osnutka Velikog ceha na Kaptolu s obrtima sedlara, krznara, remenara i kopljara. Godine 1665. pridružili su se ovima zlatari, bravari, mačari i kovači.

Prema kronološkom redoslijedu nastavljamo tablicom koja se u knjizi inventara PMH-e (inv. br. 967) vodi kao tablica tzv. njemačkog gumbarskog ceha (sl. 2, 2a). Godina darivanja nije zabilježena. Načinjena je od bronce u obliku barokno razvedenog štita s reljefnim ukrasima na stranicama. Uglovi tablice su zaobljeni, a sredina sužena. Na sredini gornje strane je veći polukružni nastavak s mjedenim prstenom na vrhu u koji je utaknuta žica savijena u kolut. S donje strane je završetak u obliku lista s baroknim ukrasima i godinom 1750. Prednja strana je oivičena baroknim viticama. U sredini su dvije muške figure s brkovima, dugom kosom i vrećastim kapama obrubljenim krznom. Obojica su obučena u uske hlače, dolamu s dvostrukim redom dugmeta i širokim pojasom. Za razliku od desnog lika koji je obučen u krznom obrubljeni menten i s visokim cipelama na nogama, lijevi je ogrnut mentenom, a obuven je u čizme s mamuzama. Između njih je velika kvačica koju obojica podržavaju, a iznad nje su pleteni gajtani, vrpce, dugmeta i kićanke. Na poleđini na rubu je ukras baroknih vitica. U centru je okrunjeni dvoglavi orao sa štitom na prsima i monogramom C VI.

Tablica je na rubovima mjestimično odlijepljena i uleknuta. Vršak listolikog završetka na donjoj strani je zgnječen.

Tablica je visoka 198 mm, široka 85 mm, a debela 8 mm.

Na tablici nema nikakvih drugih tekstova osim godine 1750. i monograma Karla VI(III). U arhivskoj građi o gričkom (gornjogradskom)[36] i kaptolskom[37] gumbarskom cehu nije nađeno ništa što bi upućivalo na neki osobiti događaj godine 1750. za koji bi bio vezan nastanak tablice. Možemo pretpostaviti da je jedan od spomenutih cehova dobio potvrdu privilegija od Karla VI(III),te je zato dao ugravirati njegov monogram u tablicu koja je načinjena godine 1750.

[36] Zapisnik gričkog gumbarskog ceha, br. 347, započinje godinom osnutka ceha 1644. i vodi se do 1817, HAGZ.
[37] Sačuvani zapisnici kaptolskog gumbarskog ceha su mlađi, br. 351 (1816 — 1850) i br. 352 (1836 — 1852) HAGZ.

Grički i kaptolski gumbarski ceh ujedinili su se 1853. po višem nalogu u jedan ceh i utanačili su koje će zastave, svijećnjake i ladicu ubuduće upotrebljavati.[38] O tablicama nema spomena.

Naziv »njemački gumbarski ceh« nije označavao obrtnike prema nacionalnosti, već prema robi koju su proizvodili. Naime njemački gumbari su radili za društveni sloj koji se oblačio po njemačkoj modi.[39] Činjenica da je tablicu darovao kaptolski gumbarski ceh nije dovoljan dokaz da je ona doista pripadala tome cehu.

U PMH-e nalazi se još jedna tablica koja se u knjizi inventara (inv. br. 966) vodi kao tablica tzv. mađarskog gumbarskog ceha (sl. 5, 5a). U muzej je dospjela na isti način kao ranija. Godina darivanja nedostaje. Tablica je načinjena od posrebrenog bakra u obliku baroknog štita. Pobočne strane imaju zaobljene uglove, a sredina tablice je sužena. U sredini donje strane je valoviti trokutasti završetak. Gornja strana je također valovito razvedena. Na srednjoj polukružnoj izbočini nalazi se prsten s crvenozelenim gajtanom koji završava s dvije trokrake kite. Rubovi tablice su s obje strane ukrašeni cik-cak linijama poput čipke. S prednje strane iskucan je reljefni prikaz dvojice brkatih majstora koji su obučeni u kratke dolame krznenih rubova. Na dolamama su dugmeta u tri reda i široki pojasevi. Uske hlače ukrašene su trolisno pletenim gajtanom. Majstori su obuveni u čizme, a na glavi imaju kalpak s krznenim rubom i perjanicom. U sredini je veliko dugoljasto ukrasno dugme postavljeno nad spojenim rukama majstora. Obojica stoje na shematski naznačenom tlu. U lijevom gornjem uglu je grb trojedne kraljevine, a desno grb grada Zagreba. Na poleđini je skraćeni tekst:

T : P : C : G : S : Y : K : V : S : G : G : I : 8 : 0 : 8

a ispod njega su razapeti gajtani s kitama i gumbima. Rubovi tablice su mjestimično odlijepljeni i uleknuti. Tablica je visoka 180 mm, široka 95 mm, a debela 10 mm.

Čitajući skraćeni tekst na poleđini tablice kao TABLICA PLEMENITOGA CEHA GUMBARSKOGA SLOBODNOG Y KRALJEVSKOGA VAROŠA ZAGREBAČKOGA GERCHKE (GRIČKE) GORICE 1808.[40] doznajemo kojem je cehu tablica pripadala. Godina 1808. je godina nastanka tablice, ali o tome u arhivskoj građi nema nikakvih podataka. Odjeća prikazanih majstora, kao i crveno-zelena vrpca, potvrđuju da je to doista tablica mađarskog gumbarskog ceha. Ponovo naglašavamo da su majstori bili naši ljudi, samo su njihovi proizvodi služili za ukras »na vugerzku atilu«. O tome govore i bilješke o »majsterštukima« gumbarskih majstora koje vrve mađarskim izrazima (vi-

[38] Dr Rudolf Horvat, n. d., str. 119, 120.
[39] Bićanić Rudolf, Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji (1750—1860), Zagreb, 1951, str. 48.
[40] Zapisnik gričkog gumbarskog ceha, br. 347, dešifrirano prema bilješci: »Letta Gozponovoga 1715 on dan pred Szvetkom Szvetoga Ignatiussa posteni i postuvani mladenci illi Mestri Mestrie Poglavite Gumbarzke Szvoiu dusnost y vrednozt *Plemenitomu Czehu Gumbarzkomu Varasa Zagrebechkoga Grechke Goricze izversivsi . . .*«, HAGZ.

teczketess na Tekeli formu, Sogumb, Chonka Mak, Sogumb Török Szekvi, falat Snore Chigass, Sidosh Pertl, itd.).[41]

Četiri tablice krojačkih cehova čine najbrojniju skupinu među sačuvanim zagrebačkim cehovskim tablicama. Najstarija je tablica (MGZ, inv. br. 1579) načinjena od mjedi u obliku pačetvorinaste kutije zaobljenih uglova i sužene sredine (sl. 3, 3a). S obje strane su iskucani reljefni ukrasi. Tablica visi na lančiću koji završava iglom za zatvaranje kutije. Igla se utiče u šuplje ležište privareno uz lijevi, uži rub kutije. Gornji rub prednje stranice ukrašen je baroknim zavojima i po jednim petolatičnim cvijetom. Uz donji rub nastavljaju se barokni zavoji s motivom rocaillea. Ukras mreže djelomično prekriva podlogu na kojoj su raspoređeni kruna s dvije kose trake, šilo i velike škare. Na stražnjoj strani tablice ponavlja se isti ukras s ruba prednje stranice. U sredini je prikaz okrunjenog dvoglavog orla sa štitom na prsima i natpisom: Iosephus Kraly Zechmejstr 1785.

Tablica je dosta oštećena. Reljefne površine su uleknute, rubovi odvojeni, a prednja i stražnja stranica su na nekoliko mjesta probušene čavlima. Tablica je visoka 170 mm, široka 98 mm, a debela 15 mm.

Tablica je pripadala krojačkom cehu na Griču. U zapisniku istog ceha zabilježeno je: »28. maja 1770. podalszeie vu plemeniti czeh szambolszky Joseph Krayl.«[42] Godine 1785. nema o njemu nikakvih podataka. Vjerojatno je petnaest godina proveo u cehu i postao ugledan i imućan majstor.[42a] Kada su ga 1785. izabrali za cehmeštra, dao je načiniti novu cehovsku tablicu.

Samo je dvanaest godina mlađa tablica (MGZ, inv. br. 1332) načinjena od mjedi u obliku ovalne kutije. (sl. 4, 4a). S gornje strane, na sredini, nalazi se nešto izduženi polukružni ukras prekriven stiliziranim laticama. Na donjoj strani je manji zaobljeni nastavak s lisnatim ukrasom. Stranice su ukrašene reljefnim prikazima, oko kojih je rub s naglašenim ivicama. S prednje strane, u gornjoj polovini ruba, nalazi se ukras dvoprute pletenice, dok je na donjem rubu natpis: ADAM · BARICHEVICH · PAR · CVRAVIT. U sredini su raspoređeni odozgo prema dolje vrpca, šilo, škare i glačalo. S lijeve strane škara nalazi se inicijal P, s desne strane C, a između hvataljki škara slovo S. Na poleđini, na rubu, ponavlja se ukras dvoprute pletenice. U sredini je habsburški dvoglavi orao s krunom. Pri dnu je godina 1768. Prednja pomična strana kutije zatvara se malom kukom na zapon. Tablica visi na dvostruko pletenom lančiću. Dobro je sačuvana, osim što je na desnom, donjem rubu malo napuknuta..

Tablica je visoka 195 mm, široka 135 mm, a debela 12 mm.

Inicijali P C S čitaju se PRIVILEGIATA CEHA SARTORUM, a natpis s prednje strane tablice: ADAM BARICHEVICH PAROCHUS CURAVIT. Adam Baričević bio je župnik crkve sv. Marije na Kaptolu od 1790. do 1803.[43] Taj veoma

[41] Zapisnik gričkog gumbarskog ceha, br. 350, bilješka godine 1824, 1825, 1827, 1828, 1830, 1831, 1833, 1836, 1840, 1845, 1847. Zapisnik kaptolskog gumbarskog ceha, br. 351, slično 1831, 1834, 1835, 1840, 1841, HAGZ.

[42] Zapisnik gričkog krojačkog ceha, br. 345, str. 6, HAGZ.

[42a] Dr Lelja Dobronić, Stare numeracije kuća u Zagrebu, Zagreb, 1959, str. 45. »Josephus Kraly sartor« posjedovao je kuću na Griču, Basaričkova 24.

[43] Dr Franjo Buntak, Župna crkva sv. Marije u Zagrebu, doktorska disertacija, 1939, str. 25, 26.

vrijedan i zaslužan župnik pobrinuo se 1798. da krojački ceh dobije svoju tablicu.

Slijedeća tablica krojačkog ceha (MGZ, inv. br. 1580) ima oblik ovalne kutije, a načinjena je od mjedi (sl. 8, 8a). Uz gornji uži rub pričvršćen je lanac za nošenje o kojem visi igla za zatvaranje tablice. Igla se utiče u šuplje ležište privareno s lijeve strane. S prednje strane, u okviru dvostrukog lisnatog vijenca, smješten je reljefno istaknuti štit s natpisom u kurzivu: Plemenitoga czeha · Szabolszkoga Tablicza · Dem Löblichem · Kleider Macher · Zunft der · Tafel. Na poleđini je rub s naglašenim ivicama ukrašen girlandom lišća. U sredini je okrunjeni dvoglavi orao. Na prsima orla nalazi se okrunjeni štit s monogramom F. I., a pri dnu je godina 1827.

Tablica je dosta dobro očuvana. Rubovi su mjestimično uleknuti, a ukrasi, pogotovo s prednje strane, izlizani.

Tablica je visoka 150 mm, široka 118 mm, a debela 10 mm.

Na žalost nije bilo moguće utvrditi kojem cehu pripada ova tablica. Možda je to tablica krojačkog ceha na Griču koji je 1825. dobio cehovske povlastice od cara Franje I.[44] Na to upućuje monogram F(ranciscus) I, a godina 1827. mogla bi biti datum nastanka tablice.

Najmlađa među tablicama je srcolika kutija od mjedi zagrebačke krojačke zadruge (PMH, inv. br. 2010, sl. 10, 10a). Na sredini gornjeg ruba pričvršćen je kolut za vezivanje vrpce. S prednje strane je grb trojedne kraljevine s krunom i natpis: GRADSKA KROJAČKA ZADRUGA 1882 ZAGREBAČKA. Na tri mjesta utisnut je žig majstora u obliku četverolatičnog cvijeta. Na stražnjoj strani je u sredini cvijet sa šest latica ispunjen šesterokrakom zvijezdom. Ispod cvijeta je kuka za zatvaranje tablice i pačetvorinasti otvor za ušicu o koju se zapinje kuka. Ušica je fiksirana na pregradu s unutarnje strane poklopca. Ta pregrada služi ujedno za sigurniji smještaj pismene poruke.

Tablica je vrlo dobro sačuvana. Visoka je 130 mm, široka 120 mm, a debela 10 mm.

Poslije ukidanja cehova godine 1872. obrtnici su se udruživali u obrtničke zadruge. Zagrebačka gradska krojačka zadruga osnovana je vjerojatno 1882.[45] Zadruga je dala načiniti tablicu podražavajući stari cehovski običaj.

Među pojedinačnim cehovskim tablicama najstarija je tablica mlinarskog ceha (MGZ, inv. br. 1773, sl. 6). Načinjena je od mjedi u obliku ovalne kutije na koju je s gornje strane pričvršćen kolut za vezivanje vrpce. Prednja stranica je ukrašena na lijevom rubu hrastovom, a na desnom granom lovora, koje su pri dnu vezane vrpcom. Grane su pri vrhu rastavljene krunom. U srednjem polju su dva okrunjena lava isplaženog jezika. Prednjim šapama

[44] Protocolum Privilegiorum Cehalium, MGZ.

[45] Kazalo spisa gradske uprave od godine 1881. pod »krojački bivši varoški ceh« bilježi: »pozvan A. Kristian, da položi račune« i upućuje na br. 4166. urudžbenog zapisnika. Pod br. 4166. piše: »Zapisnik sastavljen s Antunom Kristianom, krojačem glede štedioničke knjižice glaseć na 144 for. koju je isti podnesao kao cehmeštar varoškog ceha 7. II 1881.« Kazalo spisa gradske uprave od godine 1882. pod »krojačka zadruga« upućuje na urudžbeni zapisnik br. 10806, gdje je zabilježeno: »Zapisnik skupštine krojačke zadruge od 27. II 1882.« Ovi su spisi i zapisnici škartirani. Prema tome tačan datum osnivanja krojačke zadruge nije bilo moguće ustanoviti. Gornja bilješka o zapisniku skupštine krojačke zadruge i godina na tablici govore da je to biio najvjerojatnije godine 1882.

drže mlinski kotač sa šest žbica na kojem je vreteno s pijukom. Sa svake strane vretena je po jedan klesarski čekić, a pri vrhu šestar. Lavovi stoje na po jednom mlinskom kamenu između kojih je godina 1818. Poleđina tablice je glatka. S unutarnje strane poklopca je goticom urezano ime Carl Köhler, dok je sa suprotne strane pregrada za smještaj pismene poruke.

Tablica je dobro sačuvana, osim što nedostaje zapon za zatvaranje kutije. Visoka je 120 mm, široka 105 mm, a debela 5 mm.

U tablici se nalazi ceduljica čiji je sadržaj objavljen u tekstu.

Mlinarski ceh na Griču osnovan je 26. juna 1818.[46] U njega su se udruživali mlinari Kaptola[47] i mlinari bliže i dalje gradske okolice (Landmeisteri).[48] Cehovski zapisnik su počeli voditi 26. decembra iste godine. 13. aprila 1819. bilježe se troškovi za cehovski pečat i zastavu, ali o tablici nema nikakvih podataka. Ime Karla Köhlera, majstora koji je načinio ovu tablicu, kao i tablicu opančara, javlja se prvi put u zapisniku ceha zlatara i bravara na Griču godine 1828.[49] Köhler je bio po zanimanju pojasar. Čini se da je taj obrt bio manje tražen jer se u zapisniku njegovi »aufdingani« i »freisprehuvani« šegrti rjeđe javljaju. Osim spomenute godine javlja se još 1837, 1838. i 1841.

Kako je na tablici godina 1818, nema razloga sumnjati da je gornjogradski mlinarski ceh dao načiniti tablicu iste godine kad je osnovan.

Tablica klobučarskog ceha (PMH, inv. br. 1617) načinjena je u obliku drvene kutije koja se zatvara s uže strane kukom na zapon (sl. 7, 7a, 7b). Vanjske strane tablice su ukrašene intarzijama. Na prednjoj strani je prikazan sjedeći putto. U lijevoj ruci drži bocu, u desnoj lulu. Ispred njega su razbacani »klobuci« i pribor za rad. U pozadini je stolić s vrčem i čašom, a pored stola zdjela s hranom. Na stražnjoj strani su figure dvojice putta. Prvi sdesna, u plesnom koraku s velom prebačenim preko lijevog ramena, drži lijevom rukom uzdignutu čašu. Drugi sjedi, u desnoj ruci drži bocu, a u lijevoj čašu. Između njih je stolić. Na tlu su razbacani šeširi i pribor za rad. S lijeve unutarnje strane poklopca upaljen je crtež bijelo-crno popločane prostorije nadsvedene s dva luka koja podržavaju tanki stupovi bez kapitela. Iza lukova nacrtana je susvodnica koja završava ukrasom češera. U sredini prostorije je niski četvrtasti postament na koji je postavljen cilindar. Na prednjoj strani postamenta je ukras vijenca s monogramom A K. Između stupova je natpis pisan kurzivom: Errichtet unten den · Herrn Ober-Vorsteher · Joseph Polyak · und Unter-Vorsteher · Aloyjs Gall · den 18-ten October · 1822. Na desnoj unutarnjoj strani tablice je prikaz prostorije čije je tlo prekriveno jednobojnim pločicama. Nadsvedena je s dva luka koje podržavaju vitki stupovi s lisnatim kapitelima. U pozadini su dvije susvodnice od kojih prva završava ukrasom češera. U prvom planu je koš natrpan »klobucima«. U pozadini polovicu zida prekrivaju police u sedam redova

[46] Protocolum Privilegiorum Cehalium, MGZ.

[47] Za kaptolski mlin na Novoj Vesi plaćao je mlinarski ceh određenu najamninu, Zapisnik gričkog mlinarskog ceha, br. 346, bilješka od 25. maja 1836, HAGZ.

[48] Dr Rudolf Horvat, Kako su nekada živjeli hrvatski obrtnici, str. 44.

[49] Zapisnik ceha bravara, zlatara na Griču, br. 344, HAGZ.

na kojima su raspoređeni raznovrsni šeširi. Na drugoj polovini zida obješena su pomagala za rad.

Tablica je vrlo dobro sačuvana. Visoka je 155 mm, široka 115 mm, a debela 25 mm.

Klobučarski ceh na Griču dobio je privilegije 3. jula 1818.[50] Ime Josepha Polyaka javlja se među klobučarskim majstorima 1807.[51] Godine 1815. izabran je za cehmeštra i tu je čast obnašao još i 1822. Alojz Gall je oslobođen 1818, a 1821. je platio za »falinge i štroff« na »majsterštuku«.[52] Godine 1882. bilježi se kao svjedok pri oslobađanju djetića.[53] Prema zapisu na tablici iste godine je izabran za Untervorstehera, tj. »mladog cehmeštra«. Inicijali A K na prednjoj strani postamenta skrivaju stolarskog majstora koji je načinio tablicu. U zapisniku gričkog ceha stolara, tesara, staklara i orguljara javlja se 1822. i 1823. samo jedno ime koje započinje odgovarajućim inicijalima, a to je stolar Adam Krebs.[54] Držimo da je on autor ove tablice.

Zadnja u nizu zagrebačkih cehovskih tablica je tablica opančarskog ceha (MGZ, inv. br. 3599, sl. 9). Načinjena je od mjedi u obliku plosnate, ovalne kutije. Na sredini gornjeg užeg ruba prikovan je kolut za vezivanje vrpce. Na prednjoj strani nalaze se insignije obrta: boda, šilo, nož, opanak, zatim godina 1844. Uokolo ruba je natpis: PRIVILEGIRANI ZAGREBACHKI OPANCHARSKI CZEH. Na poleđini tablice je zapon za zatvaranje i okrugli otvor. S unutarnje strane poklopca prikucana je elastična mjedena šipka za fiksiranje pismene poruke i ugravirano ime C. Köhler. Na unutarnju stranu poleđine pričvršćena je pomična mjedena ploča u obliku dvanaestlatičnog cvijeta. Na njenoj unutarnjoj, za nas nevidljivoj strani ugravirani su crveno obojeni rimski brojevi od I—XII. Ti brojevi čitaju se kroz okrugli otvor s vanjske strane tablice, a služili su za oznaku vremena (satova). Pomicanje ploče regulira se pomoću dvije elastične i jedne čelične šipke. Tablica je dobro očuvana. Visoka je 120 mm, široka 105 mm, a debela 7 mm.

Opančari na Kaptolu dobili su cehovske privilegije 19. travnja 1844. »Opančarski je ceh odmah čim je kralj Ferdinand dozvolio osnutak ceha, dao sebi od žutog lima izraditi ukusnu cehovsku tablicu.«[55]

Tipološki, tj. prema obliku, zagrebačke cehovske tablice mogu se razvrstati u četiri grupe: tablice u obliku baroknog štita (sl. 1, 1a, 2, 2a, 3, 3a, 5, 5a), tablice ovalnog oblika (sl. 4, 4a, 6, 8, 8a, 9), tablice u formi kutije (sl. 7, 7a, 7b) i tablice u formi srca (sl. 10, 10a). Najosebujniji oblik ima tablica krojačkog ceha iz 1785 (sl. 3, 3a). Na koji način je majstor došao do ovog oblika i kakav je predložak imao, nije nam moguće ustanoviti. Ako promatramo tablicu gumbarskog ceha iz 1750 (sl. 2, 2a) i ako eliminiramo njene nastavke s gornje i donje strane, a zaobljene kutove pobočnih strani povežemo mirnijom linijom, dobit ćemo oblik gotovo potpuno identičan ovoj

[50] Protocolum Privilegiorum Cehalium, MGZ.

[51] Das Prothocol ist bestimmt Erstens zum Aufdingen 2-tens zum Freisprechen 1807, MGZ.

[52] 1807 ist das Prothocol bestimt als Schuldenbuch und Ausgabe, MGZ. Vidi bilješke uz navedene godine.

[53] Isto kao pod br. 58.

[54] Meister-Prothocol der Ehrsamen Zech und Bruderschafft derer Bürgerlichen Tischler, Drechsler, Glaser und Orgelmacher in der Königlichen Freyen Stadt Agram, 1741, MGZ.

[55] Dr Rudolf Horvat, Spomenica na kaptolske obrtne cehove u Zagrebu, Zagreb, 1936.

tablici. Prema tome možemo zaključiti da je ovaj oblik nastao smirivanjem forme razvedenog baroknog štita i zato je uvrštavamo u prvu od navedenih grupa.

Prema stilskim i umjetničkim karakteristikama svaka od sačuvanih zagrebačkih cehovskih tablica ima svoja zasebna obilježja. Iako su neke rađene u veoma bliskom vremenskom razmaku (1785, 1798, 1808, 1818, 1822. itd.), ukrasni elementi se niti jednom ne ponavljaju. Znamo autore četiriju tablica. To su Karl Köhler koji je načinio tablicu mlinara i opančara, Adam Krebs je autor tablice klobučara, a Stanko Horvat je vjerojatno načinio tablicu Velikog ceha na Kaptolu.[56] Ova tablica je po umjetničkoj obradi jedna od najinteresantnijih (sl. 1,1a). Na rubovima je barokni ukras akantusovog lišća i girlanda s voćem. Na tjemenu je barokni maskaron. Centralna polja su s obje strane ispunjena likovima koji su s prednje strane nešto statičniji, smireniji, dok se na poleđini osim sv. Eligija svi obrtnici nalaze u užurbanom pokretu. Obrtnici su smješteni po četvorica sa svake strane u nadsvedene prostorije i okruženi su svojim proizvodima i priborom za rad. Autor tablice zapravo pripovijeda povijest ceha, zato pažljivo raspoređuje majstore i označuje ih odgovarajućim insignijama. Pripovijest je duga, jer se u razdoblju od 1632. do 1665. u Veliki ceh udružilo osam obrta, pa je prema tome i opći dojam prikaza prenatrpanost, obilje i bujnost. Velika oštećenja tablice, izlizanost i deformacije ne omogućuju donošenje suda o umjetničkoj kvaliteti. Vidna je nepreciznost i nesigurnost kod ukrasnih detalja: girlande s voćem, akantusovog lišća i nezgrapnih stupova koji dijele prizore. Sigurno je da tablicu nije izradio prvorazredan majstor. Ipak, ona je dokaz da su stilske karakteristike baroknog vremena ostavile tragove kod naših, čini se, ne tako zaostalih obrtnika.

Tablica gumbarskog ceha iz 1750 (sl. 2,2a) manje je razvedena po svom obliku, ali ne djeluje smirenije. Polukružna linija dominira. Pogledajmo zaobljene uglove, polukružni nastavak na tjemenu tablice, zavoje baroknih vitica koji s punim glavicama probijaju s ruba tablice prema centralnom prizoru! Razgibani likovi dvojice mladića kao da se ljuljaju na unutarnjem rubu, krajevi mentena su izvijeni, a završeci vrećastih kapa se mekano povijaju. Ruke savijene u laktovima obijesno probijaju rub tablice u čijoj oblini odjednom nastaje samovoljna trokutasta izbočina. Sve to govori o vedrini i životnom veselju. Poleđina tablice s prikazom dvoglavog orla široko rastvorenih krila, pravilno ugraviranih pera, vodoravno pruženih pandža s okomitim mačem i sceptrom doimlje se hladno. Neproporcionalno sitan štit na prsima ptice djeluje nezgrapno. Jedino u baroknim zavojima i njihovim bujnim glavicama, u lisnatom ukrasu krune osebujnog oblika i stiliziranom cvijetu u nastavku tablice osjećamo isti onaj duh koji je vladao na prednjoj strani. Prema svojim stilskim karakteristikama tablica sigurno odgovara vremenu koje je označeno godinom 1750.

Tablica krojačkog ceha iz 1785 (sl. 3, 3a) jednostavnijeg je oblika. Zaobljeni uglovi, sužavanje u dijelu nešto nižem od sredine daju dojam smirenosti i

[56] Dr Ivan Bach, n. d., str. 20.

vitkosti. Prednju stranu tablice ispunjavaju velike škare čije hvataljke postaju ukrasni element poput zavinute barokne vitice. Iza škara je šilo, kruna s dijamantnim ukrasom na rubu i dvije kose trake. Mrežasti ukras podloge, barokni zavoji s cvjetovima i rocaille pri dnu popratni su dekorativni elementi. Na poleđini je dvoglavi orao stiliziran u obliku slova V. Kosine krila prate ukošeni mač i sceptar. Štit s natpisom je proporcionalno smješten na prsima ptice te privlači pažnju promatrača. Kruna s dijamantnim ukrasom oslanja se na ptičje glave iz čijih kljunova izlaze izvijeni jezici. Uokolo su isti ukrasni elementi kao s prednje strane. Čini se da je autor tablice veoma mnogo htio reći, ali nije dorastao zadatku. S prednje strane je želio postići dubinu prostora redajući predmete jedan iza drugoga, ali je pokvario cjelokupni dojam presijecajući mrežastu podlogu dijagonalnim trakama. Ukrasne elemente baroknih vitica i kasnobaroknog rocaillea pritijesnio je uz rub tako da su se mjestimično deformirali uslijed lemljenja strana i zapona za zatvaranje tablice. Unatoč pretrpanosti, nespretnosti izvedbe i nedovoljnom ukusu izvođača tablica se svojim baroknim i kasnobaroknim dekorativnim elementima (dijamantni niz, zavoji, mreža, rocaille) potpuno uklapa u stil vremena u kojem je nastala. Ona osvaja naivnom neposrednošću prikaza.

Tablica krojačkog ceha iz 1798. djeluje poput ovalnog medaljona čiji okvir ispunjava ukras dvoprute pletenice (sl. 4,4a). Na prednjoj strani kontinuitet okvira prekida zapon i natpis na donjem dijelu. Insignije obrta i inicijali ceha lebde, vješto raspoređeni u centralnom polju ne pretrpavajući ga. Na poleđini je dvoglavi orao sa široko rastvorenim krilima, modeliran veoma plastično. Vještinu majstora odaju spretno ukomponirani carski emblemi: mač i sceptar. Kruna je rađena tačno po heraldičkim propisima. Trake iza ptičjih glava zavijaju se u kolut kao da su nošene vjetrom. Svi ukrasni detalji su skladni. Ništa ne remeti dojam lakoće, reda i elegancije. Dekorativni elementi na tablici (vrpca, dvopruta pletenica) nose stilske karakteristike prelaznog razdoblja koje je veoma blisko stilu Louis XVI. Među sačuvanim zagrebačkim cehovskim tablicama ova tablica se najviše ističe umjetničkim kvalitetama i solidnošću izvedbe.

Tablica gumbarskog ceha iz 1808 (sl. 5, 5a) podražava oblik tablice iz 1750, ali ne uspijeva dostići svoj uzor.[57] Oblik valovito razvedenog štita postao je anakronizam. Izvođač, ne znajući kako da ukrasi rub, stavlja uokolo čipkasti motiv cik-cak linija. Trokutaste izbočine u kojima su se tako zgodno smjestili laktovi gumbara 18. stoljeća izgubili su svoj pravi smisao. Figure obrtnika su se smanjile, nestalo je ležernosti, poprimile su ukočeni stav, a kako im se rub tablice nije učinio dovoljno statičan, smjestili su se na improviziranom tlu. Kasnobarokne kartuše nad glavama, natpis i geometrijski splet gajtana na poleđini je sve što je umio ispričati autor ove tablice. Ona je solidan majstorski rad kojem nedostaje duha i mašte.

Tablica mlinarskog ceha iz 1818 (sl. 6) djelo je majstora Karla Köhlera. Načinjena je pedantno i s ukusom. Ovalni oblik tablice prati vijenac lovorovog

[57] Ovo podražavanje oblika govori u prilog tome da je tablica iz 1750. također pripadala gričkom gumbarskom cehu.

i hrastovog lišća, a unutar njega su piramidalno raspoređene insignije obrta. Simbolični prikazi lavova u živahnoj pozi drže kotač ukrašen dijamantnim nizom. Mlinska kola daju dojam težine, koji se gubi u gornjem dijelu tablice. Lisnati vijenac, dijamantni niz i težina prikaza odražavaju duh stilskog govora klasicizma. Poleđina tablice nije ukrašena.

Tablica klobučarskog ceha (sl. 7, 7a, 7b) razlikuje se po materijalu i obliku od ostalih. Oblik drvene kutije koja se rasklapa poput knjige odgovara novom, praktičnijem duhu 19. stoljeća. Autor tablice, stolar Adam Krebs, pokušao je intarzijama oživjeti prednju i stražnju stranu i pomoću alegoričkih figura putta dočarati nestašluke klobučarskih šegrta. Nespretna, nezgrapna, debeljuškasta tjelesa dječaka u sjedećem stavu ili u pokretu kretnjama kazuju svoje veselje i razuzdanost. Razbacani pribor za rad, kalupi, šeširi, česala, posuđe i dijelovi namještaja stvaraju ugođaj prostorije za rad u kojoj nije sve u najboljem redu. S unutarnje strane majstor se služi drugom tehnikom. On upaljuje crtež nadsvedene popločene prostorije u kojoj vlada uzoran red. Ukras češera kojim završava susvodnica, girlanda na postamentu i lisnati kapiteli govore da ukrasni elementi klasicizma ili bolje Zopf-stila nisu bili nepoznati zagrebačkom obrtniku. Tehnička izvedba s vanjske i unutarnje strane tablice ne dokazuje da je majstor imao osobitog umjetničkog smisla i izvanredne majstorske kvalitete. Ona ipak osvaja rustičnim prikazom, naivnošću priče koja se ponekad možda i ostvarivala u svakodnevnom životu.

Tablica krojačkog ceha iz 1827 (sl. 8, 8a) nosi obilježje klasicističkog stila. S prednje strane je reljefno istaknuti štit s dvostrukom lisnatom girlandom koja prati oval tablice. Girlanda bliža štitu je nježnija, dok je vanjska izrazitija. Poleđina tablice je reljefno koncipirana. Rub tablice je veoma istaknut i ispunjen lisnatom girlandom. Dvoglavi orao sa štitom na prsima je plastično modeliran. Prevelika kruna dominira i pritišće tako da ptica djeluje sabijeno. Kruna nad glavom i prsima ukrašena je dijamantnim nizom. Lemljeni dijelovi zapona s desne i lijeve strane, kao i nepravilnosti na rubovima, kvare opći dojam. Majstor je bio veoma nedoslijedan u tretmanu površina i promatrajući stranice stječe se dojam da su ih radile dvije različite ruke.

Tablica opančarskog ceha je djelo Karla Köhlera (sl. 9). Majstor se ponovo pokazao precizan u izvedbi, ali suh i kratak u kazivanju. Insignije obrta, godine i natpis jesu sve što se vidi i čita na prednjoj strani. Dekorativni elementi su se izgubili. Novost na tablici je otvor na poleđini za čitanje vremena (satova).[58]

Tablica zagrebačke krojačke zadruge (sl. 10, 10a) po svom je obliku »najpoetičnija« i odgovara duhu i shvaćanju romantičnog vremena. Sa sadržajne i umjetničke strane je najsiromašnija. Rozeta na poleđini je jedini osamljeni ostatak nekadašnje ljubavi za pripovijedanje i ukrašavanje.

Tablice zagrebačkih cehova čine po broju malu, ali vrijednu skupinu cehovskih relikvija koja iznenađuje svojim umjetničkim kvalitetama. Njihovi dekorativni elementi dokazuju da su se zagrebački obrtnici znali uklopiti u tokove i zbivanja zapadnoevropskih umjetničkih stilova.

58 U vespremskom muzeju sačuvano je nekoliko tablica 19. st. u obliku sata. Namještanjem kazaljki označavalo se vrijeme sastanaka (Nagybakai, n. d., str. 351). Tehnička prednost naše tablice je ta što se okretanjem pločice fiksirao željeni broj koji se nije mogao poremetiti naglim kretnjama niti padom tablice.

1

1a

2

2a

3

3a

4 4a

5 5a

6

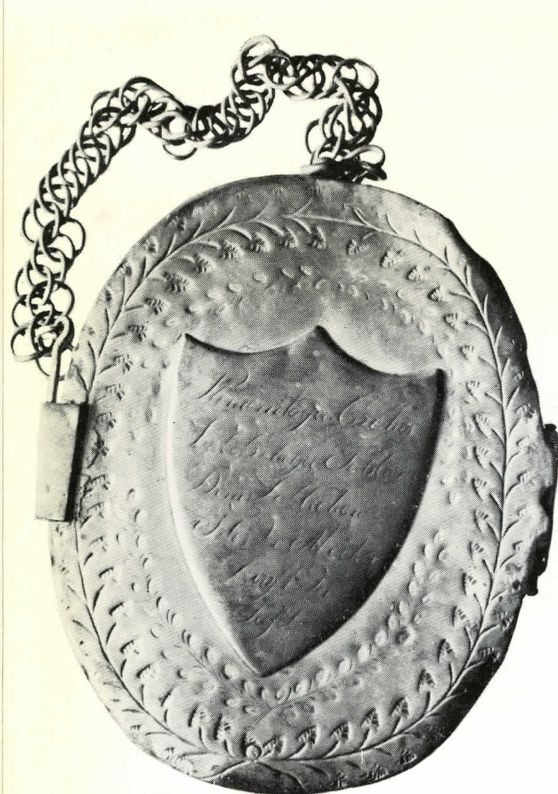
Errichtet unter den
Herrn Ober-Vorsteher
Joseph Polyak
und Unter-Vorsteher
Aloys Gall
den 18ten October
1822.

7

7a

8

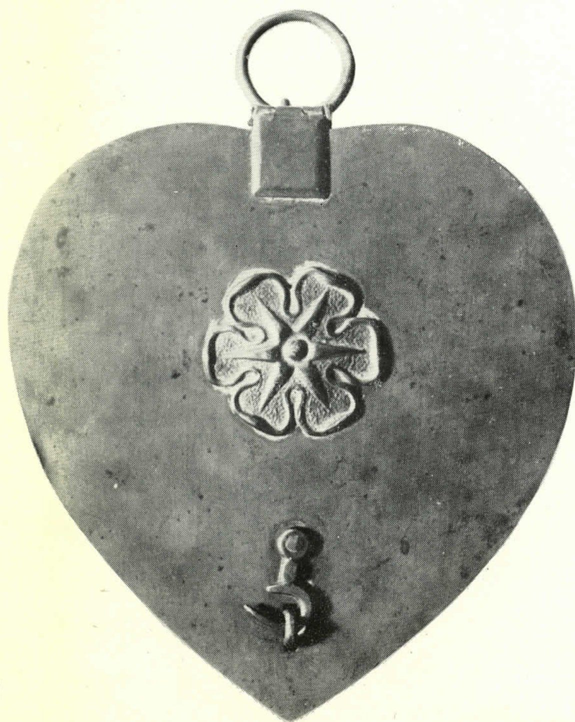
8a

9

10

10a

FOTOGRAFIJE

Sve fotografije snimio Jozo Vranić

ABBILDUNGEN

Alle Photographien aufgenommen von J. Vranić

DIE ZAGREBER ZUNFTTAFELN

In diesem Beitrag werden zehn Zagreber Zunfttafeln beschrieben und zwar sechs aus dem Museum der Stadt Zagreb und vier aus dem Historischen Museum Kroatiens. In der Einleitung spricht der Verfasser über Zunfttafeln im allgemeinen und teilt sodann mit, daß die Zünfte in Kroatien den Brauch der Berufung durch die Zunfttafeln wahrscheinlich von den ungarischen Zünften übernommen haben. In Ungarn war es schon seit dem 15. Jh. üblich, die Zunftmeister auf diese Art zusammenzurufen. Die Verbundenheit Kroatiens und Ungarns durch dieselben Rechtsvorschriften, die Vermengung der Handwerker und die Übernahme der Zunftregeln führen zur Annahme, daß der Brauch der Berufung durch die Zunfttafeln von den ungarischen Zünften übernommen wurde. In den Archivsmaterialien über die Zagreber Zünfte wird die Tafel erst im 18. Jh. erwähnt. Daß sie jedoch schon früher benutzt wurde, beweist die Tafel der Großzunft in der Kapitelstadt aus dem 17. Jh. Die Zagreber Meister sandten einander die Tafel nach einer bestimmten Reihenfolge. Man trug sie um den Hals oder an der Hand, die Botschaft wurde schriftlich oder mündlich ausgerichtet. Denjenigen, die etwas verschuldet hatten wurde die Tafel nicht übergeben, wodurch die unwürdigen Meister bezeichnet wurden; die Reihenfolge der Übertragung gab Rang und Besitz des Empfängers bekannt. Der Brauch der Berufung durch die Zunfftafel blieb in Zagreb bis zum Anfang des 20. Jh. erhalten. Zagreb war bis 1850 in drei Jurisdiktionsgebiete eingeteilt: die frei Stadt auf dem Hügel Grič, das Domkapitel und die Bischofsstadt. Mit Hilfe der erhaltenen archivalischen Daten und der Literatur konnte festgestellt werden, zu welchem Gebiet bzw. welcher Zunft die erhaltenen Zagreber Zunfttafeln gehörten. Den Zünften auf dem Gebiete des Domkapitels und der Bischofsstadt werden folgende Tafeln zugeschrieben: die Tafel der Großzunft, die Tafel der Schneider aus dem Jahre 1798 und die Tafel der Schuster aus dem Jahre 1844. Den Zünften auf dem Grič gehörten die Tafel der Schneider aus dem Jahre 1785, der Schniedergenossenschaft (1888) der Knopfmacher (1808) der Müller (1818) und Hutmacher (1822). Auf Grund der typologischen Analyse gehörte die Tafel der Knopfmacher aus dem Jahre 1750 den Knopfmachermeistern auf dem Grič. Man konnte nicht mit Sicherheit feststellen, welcher Schneiderzunft die Tafel aus dem Jahre 1827 gehörte.

Zum Schluß gibt der Verfasser die stilistische und ästhetische Analyse der Tafeln und kommt zum Beschluß, daß die bis heute erhaltenen Tafeln der Zagreber Zünfte ein authentischer Abglanz der Kunststile aus ihrer Entstefungszeit sind.

KRATICE:

HGZ — Historijski arhiv grada Zagreba
MGZ — Muzej grada Zagreba
PMH — Povijesni muzej Hrvatske

Tisak: Grafički zavod Hrvatske, Zagreb